

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อพฤติกรรมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในกลุ่มผู้ใช้แรงงาน บ้านดงจี้เหล็ก ตำบลแช่ช้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ศึกษาได้ทำการค้นคว้า รวบรวมเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาวางกรอบแนวคิดในการศึกษาตามประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 1.1 ลักษณะทางประชากร สังคม เศรษฐกิจและพฤติกรรมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์
  - 1.2 ปัจจัยที่ส่งเสริมให้มีการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์
  - 1.3 สังคม และ วัฒนธรรม ที่มีผลต่อพฤติกรรมการบริโภค เครื่องดื่ม
  - 1.4 ผลกระทบของการบริโภคสุราต่อตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ
  - 1.5 ความคิดเห็นต่อสื่อโฆษณาและนโยบายผลิตสุราเสรี
- #### 2. แนวคิดที่นำมาศึกษา
- 2.1 แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
  - 2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
  - 2.3 รูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.1 ลักษณะทางประชากร สังคมและเศรษฐกิจและพฤติกรรมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

คนไทยมีการบริโภคแอลกอฮอล์มาช้านานแล้ว โดยมีมกดื่มในเทศกาลและวาระต่างๆ และมีความเชื่อเรื่องการดื่มเพื่อสุขภาพ เช่น ขาดอง โดยเอายามาผสมหรือดองกับสุราเชื่อว่าช่วยบำรุงร่างกาย บำรุงโลหิตรักษาอาการปวดเมื่อยทำให้เจริญอาหารความจริงแล้วส่วนผสมของแอลกอฮอล์ในขาดองนั้นมีค่อนข้างสูงคั้งนั้นการดื่มขาดองก็คือการดื่มสุรานั่นเองนอกจากนี้ในบางครั้งจะพบทัศนคติของคนไทยที่มีต่อเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในลักษณะที่ส่งเสริมการดื่มโดยไม่รู้ตัว เช่น การวางขวดสุราไว้ในห้องรับแขกตามบ้าน ในงานเลี้ยงสังสรรค์หรืองานฉลองตามประเพณีต่างๆ มักจะพบเห็นการดื่มสุรากันเป็นเรื่องปกติ ข้อมูลเอกสารจากสำนักงานสถิติแห่งชาติที่สำรวจใน พ.ศ. 2534 พบว่าร้อยละ 31.4 ของประชากรไทยที่มีอายุตั้งแต่ 14 ปีขึ้นไป มีการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และอีก 5 ปีต่อมาคือในพ.ศ. 2539 ประชากรไทยดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มขึ้นเฉลี่ยถึงปีละ 260,000 คน และข้อมูลเอกสารจากการสำรวจการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของประชากรไทยอายุ 15 ปีขึ้นไปจำแนกตามหมวดอายุที่เริ่มบริโภคในปีพ.ศ. 2544 มีอัตราการบริโภคเพิ่มขึ้นกว่าปี พ.ศ. 2539 ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 อัตราร้อยละของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปที่บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

หมวดอายุ (ปี)	พ.ศ. 2539**			พ.ศ.2544***		
	หญิง	ชาย	รวม	หญิง	ชาย	รวม
รวม	8.1	55.4	31.6	9.8	55.9	32.6
15-24	3.3	38.3	21.1	4.6	38.1	21.6
25-59	10.5	66.1	38.1	12.6	66.3	39.3
60 ขึ้นไป	6.3	36.8	20.4	5.7	37.0	20.0
อายุเฉลี่ยที่ เริ่มดื่มสุรา*	26.2	19.7	20.5	25.1	19.3	20.2

หมายเหตุ : อัตราร้อยละคำนวณจากประชากรในหมวดอายุเดียวกัน

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

* ไม่รวมจำนวนที่ยังไม่ทราบ

** การสำรวจเกี่ยวกับอนามัยและสวัสดิการ พ.ศ. 2539

*** การสำรวจพฤติกรรม การสูบบุหรี่และการดื่มสุราของประชากร พ.ศ. 2544

สำหรับสถิติการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ จากข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์ประชากรในหมู่บ้านดงจีเหล็กแยกตามเพศแสดงจำนวนและร้อยละที่บริโภค ในแต่ละคนและครอบครัว ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนและร้อยละของประชากรที่บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

ประชากรที่บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์	จำนวน		ร้อยละ
	คน	ครอบครัว	
บริโภค 1 คนในครอบครัว	-	342	50.4
บริโภคมกกว่า 1 คนในครอบครัว	-	208	30.7
เพศชายอายุ 25-39 ปี	140	-	24.5
เพศชายอายุ 40-54 ปี	185	-	92.7
เพศหญิงอายุ 25-39ปี	130	-	65.7
เพศหญิงอายุ 40-54 ปี	10	-	5.1

ที่มา: สถิติการสำรวจหมู่บ้านและการสัมภาษณ์ประชากรหมู่บ้านดงจีเหล็ก ปีพ.ศ. 2547

จากสถิติตารางพบว่า เพศหญิงที่บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในกลุ่มผู้ใช้แรงงานที่บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นผู้ที่มีครอบครัวทั้งหมดสำหรับเพศหญิงที่กลุ่มอายุนอกเหนือจากกลุ่มที่ศึกษามีการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทั้งที่เป็น โสดและมีครอบครัว

จากสถิติของกรมสรรพสามิต เกี่ยวกับการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พบว่า ปริมาณการบริโภคเพิ่มขึ้นจาก 10.4 ลิตรต่อคนต่อปี ใน พ.ศ. 2530 เป็น 16.6 ลิตรต่อคนต่อปี ใน พ.ศ. 2540 โดยเครื่องดื่มประเภทเบียร์และเหล้าองุ่น มีปริมาณการบริโภคเพิ่มสูงขึ้นมากกว่าชนิดอื่น ภาคที่มีการบริโภคแอลกอฮอล์มากที่สุดคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ โดยผู้ชายจะบริโภคมากกว่าผู้หญิง ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็เช่นกันที่คนในชนบทจะบริโภคมากกว่าคนในเมือง โดยคนในชนบทจะเริ่มบริโภคแอลกอฮอล์ตั้งแต่อายุยังน้อยคือเฉลี่ยประมาณ 15-19 ปี

ข้อมูลของการดื่มแอลกอฮอล์ของคนในกรุงเทพมหานคร ซึ่งสำรวจโดยกรมสุขภาพจิต ใน พ.ศ. 2540 พบว่าร้อยละ 37.9 เคยดื่มแอลกอฮอล์ โดยร้อยละ 8.2 ของคนกลุ่มนี้อยู่ในสถานภาพที่เรียกว่า “ติดเหล้า” และร้อยละ 10.2 อยู่ในสถานภาพที่ใกล้เคียงกับการติดเหล้าเหตุผลของการดื่มแอลกอฮอล์พบว่ามีความแตกต่างกันระหว่างผู้ชายกับผู้หญิง โดยผู้ชายให้เหตุผลในการตัดสินใจดื่มครั้งแรกว่าอยากทดลองรอลงมาคือเพื่อนชวนสำหรับเหตุผลของผู้หญิงคืออยากทดลองรอลงมา

คือเพื่อเข้าสังคมและดื่มเพื่อสุขภาพโดยผู้ชายจะเริ่มดื่มแอลกอฮอล์ในช่วงอายุที่น้อยกว่าผู้หญิงและมีแนวโน้มว่าผู้ดื่มทั้งผู้ชายและผู้หญิงจะมีอายุลดน้อยลงเรื่อยๆ โดยสุราไทยและเบียร์เป็นเครื่องดื่มของคนในเขตเมือง ส่วนสุราขาวและยาแดงเป็นเครื่องดื่มของคนในเขตชนบท เหตุผลสำคัญที่ทำให้ผู้ดื่มไม่คิดจะเลิกดื่มก็คือเพราะต้องเข้าสังคมสังสรรค์และดื่มเพื่อสุขภาพร่างกายโดยคิดว่าดื่มเพียงเล็กน้อยไม่เป็นไรส่วนเหตุผลเกี่ยวกับสุขภาพจิตคือเพื่อความสนุกสนานคลายเครียดจากเหตุผลเหล่านี้ทำให้ได้ข้อสังเกตว่าผู้ที่ดื่มสุราโดยไม่คิดจะเลิกดื่มนั้นอาจไม่รู้ตัวว่าตนเองกำลังตกอยู่ในสถานะ“ติดสุรา” ไม่ว่าทางร่างกายหรือจิตใจก็ตาม (<http://WWW.stopdrink.com/news/251147.htm>)

1.2 ปัจจัยที่ส่งเสริมให้มีการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

มีการสำรวจจากแบบสอบถามและการทำวิจัยหลายฉบับพบว่าปัจจัยที่มีส่วนส่งเสริมหรือสนับสนุนให้บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จาก

(<http://kanchanapisek.or.th/kp6/BOOK27/chapter6/t27-6-m.htm>) มีดังต่อไปนี้

1.2.1 ความอยากลอง เป็นธรรมชาติของมนุษย์ในการที่อยากจะลองหรือเผชิญกับสิ่งใหม่ๆ โดยเฉพาะในวัยที่ความรู้สึกอยากลองเป็นเรื่องที่ทำนาย ตื่นเต้น สนุกสนาน เช่น ในวัยรุ่น

1.2.2 กลุ่มเพื่อน หลายคนไม่กล้าที่จะปฏิเสธ เมื่อถูกเพื่อนชวนให้ดื่มแอลกอฮอล์หรือบางคน มีทัศนคติว่าการดื่มแอลกอฮอล์กับกลุ่มเพื่อนหมายถึงการรักพวกพ้องเป็นหนึ่งเดียวกันทำให้เกิดความเพลิดเพลินและความสนุกสนาน

1.2.3 สังคมและวัฒนธรรม สังคมไทยมองเรื่องการดื่มแอลกอฮอล์ว่าเป็นเรื่องธรรมดา จะเห็นได้ว่างานสังสรรค์งานเลี้ยงงานฉลองและงานประเพณีต่างๆ แทบทุกงานจะต้องมีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นส่วนประกอบด้วยเสมอทำให้ผู้ที่เติบโตในสังคมลักษณะนี้มองว่าการดื่มเป็นเรื่องธรรมดาเพียงแต่สำหรับตนเองจะเป็นโอกาสใดเท่านั้น วัฒนธรรมของสังคมหนึ่งจากอีกสังคมหนึ่ง เป็นวัฒนธรรมเฉพาะอย่าง มีวิถีชีวิตที่เป็นลักษณะของตนเอง จึงไม่ถือว่าวัฒนธรรมของใครสูงต่ำ ล้าหลัง ป่าเถื่อน ฯลฯ เป็นสิ่งที่ไม่คงที่ เพราะมนุษย์มีการคิดค้นสิ่งใหม่ๆ หรือปรับปรุงของเดิมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปจึงทำให้วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เช่น เดิมชาวไทยมีความคิดว่าผู้หญิงควรอยู่บ้านเลี้ยงลูกดูแลบ้านเรือน ปัจจุบันเราจะเห็นหญิงทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่กับชายมากขึ้นที่สามารถทำงานหรือมีพฤติกรรมเลียนแบบเพศชายมากขึ้นเช่นความนิยมในการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ หรือเรื่องความคิดทางการเมือง เสรีภาพ ฯลฯ

1.2.4 ความเชื่อ เมื่อใดที่คนเรามีความเชื่อว่า สิ่งที่ตนเองกำลังกระทำไม่เป็นอันตรายต่อตนเอง และสามารถที่จะควบคุมสถานการณ์ได้เมื่อนั้นจะยิ่งทำให้ความกังวลใจหรือความกลัวที่จะกระทำสิ่งนั้นๆ ลดน้อยลงและทัศนคตินี้ไปสอดคล้องกับความเชื่อที่มีต่อแอลกอฮอล์

โดยช้านานมาแล้วคนมักจะเชื่อในสรรพคุณของยาคองเหล้าและเชื่อว่าการดื่มแอลกอฮอล์เป็นครั้งคราวหรือประเภทดื่กร้ออื่นๆ คงไม่น่าจะเป็นปัญหากับตนเอง

1.2.5 กระแสของสื่อโฆษณา ปัจจุบันนี้สื่อต่างๆ มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนอย่างมาก และในเรื่องที่เกี่ยวกับแอลกอฮอล์จะเห็นว่ามีการแข่งขันทางการค้ากันสูงมาก โฆษณาที่เกี่ยวข้องกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มีอยู่มากมายซึ่งเป็นกลยุทธ์ของบริษัทผลิตเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่จะต้องพยายามสร้างสื่อโฆษณารุ่งขึ้นเป็นจำนวนมากเพื่อให้ผู้บริโภคเกิดความรู้สึกอยากลองและรู้สึกว่า การบริโภคแอลกอฮอล์นั้นเป็นเรื่องที่ดั่งใจหรือเป็นเรื่องที่ควรจะมีใจในฐานะที่เกิดเป็นคนไทย (ซึ่งจริงๆ แล้วไม่มีความเกี่ยวข้องกันเลย) หรือเป็นเรื่องที่ผู้ชายควรจะต้องลองเพื่อแสดงความเป็นลูกผู้ชายอย่างแท้จริงบางผลิตภัณฑ์จะเจาะจงกลุ่มเป้าหมายพิเศษเช่นกลุ่มสุภาพสตรีให้หันมาดื่มค่านิยมในการดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มขึ้นนอกจากสื่อโฆษณาสินค้าเครื่องดื่มแล้วสื่อในลักษณะบันเทิง เช่นภาพยนตร์ละครหรือแม้กระทั่งเพลงก็มีส่วนจูงใจผู้ชมให้เกิดความรู้สึกคล้อยตามได้สิ่งต่างๆ เหล่านี้รวมทั้งสินค้าที่สะดวกต่อการซื้อหาที่มีอยู่อย่างดาษดื่นก็มีส่วนอย่างมากต่อการส่งเสริมการบริโภคเครื่องดื่มประเภทนี้

1.2.6 ความเครียด คุณสมบัติของแอลกอฮอล์สามารถทำให้ผู้ดื่มเกิดความรู้สึกผ่อนคลายความทุกข์ และเกิดความคิดที่กระตือรือร้น ทำให้ ในหลายๆ ครั้ง การดื่มเพื่อลดความเครียดจึงเป็นเหตุผลอย่างหนึ่งของผู้ดื่ม และยังเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้มีการดื่มอย่างต่อเนื่อง แต่จากการศึกษาพบว่า เมื่อดื่มแอลกอฮอล์ในปริมาณมาก จะทำให้เกิดความรู้สึกตรงกันข้าม คือ ภาวะวุ่นวาย เครียด หรือหงุดหงิดได้ง่าย โดยเฉพาะช่วงที่ระดับแอลกอฮอล์ในกระแสเลือดเริ่มลดลง

1.3 สังคม และวัฒนธรรมที่มีผลต่อพฤติกรรมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

การที่คนเราปฏิบัติสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไปนั้น ก็มักพิจารณาการกระทำดังกล่าวนั้น สมควรหรือไม่ และมีใครบ้างที่เขาปฏิบัติกันเช่นนั้น สถานการณ์ ซึ่งเป็นที่พึงปรารถนา หรือเป็นที่ยกย่อง และเป็นที่ยอมรับของผู้คนส่วนใหญ่ของสังคมหนึ่ง ๆ “ ค่านิยมของสังคม” จึงหมายถึง “สิ่ง” ที่คนสนใจ สิ่งที่คนปรารถนาจะได้ ปรารถนาจะเป็น เป็นสิ่งบังคับต้องทำต้องปฏิบัติ เป็นสิ่งที่คน “บูชา” ยกย่อง และมีความสุขที่จะได้เห็น ได้ฟัง ได้เป็นเจ้าของ ค่านิยม นับว่ามีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเชื่อในทางศาสนา ค่านิยมของสังคมไทย กล่าวได้ว่า ค่านิยม ของสังคมไทยได้รับอิทธิพลมาจากระบบศักดินา (Feudal system) ระบบการเกษตรกรรมซึ่ง อาจสรุป ของ สุพัตรา สุภาพ เรื่องสังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยมครอบครัว ศาสนา ประเพณีดังนี้

1.3.1 ความสนุกสนาน สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์มาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล ดังปรากฏหลักฐานในหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงว่า “ในน้ำมีปลา

ในนามีข้าว” ซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพชีวิตที่สมบูรณ์พูนสุข ประกอบกับสภาพของงานและชีวิตในระบบเกษตรกรรมมีส่วนสนับสนุนให้สมาชิกของสังคมในละแวกเดียวกันมีความผูกพันและความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดในแบบปฐมภูมิ (primary relationships) กล่าวคือ กิจกรรมต่าง ๆ ได้รับความสนใจและความร่วมมือจากสมาชิกของกลุ่ม (primary group) เป็นอย่างดี และในการดำเนินกิจกรรมนั้นมักตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสนุกสนาน หรือแฝงไว้ซึ่งความสนุกสนานอยู่ด้วยเสมอ เช่น การช่วยเหลือที่เรียกว่า “ลงแขก” ในการดำนาหรือเกี่ยวข้าว ทุกคนที่มาร่วมงานต่างก็ร้องรำทำเพลง มีการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ นอกจากนี้ การปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนาก็นิยมการละเล่นและการรื่นเริงสนุกสนานประกอบอยู่ด้วยเสมอ “ความสนุกสนาน” จึงเป็นค่านิยมของสังคมไทยสืบมาจนปัจจุบันนี้ เช่น การรับน้องใหม่ การฉลองปริญญาบัตร การนัดพบเพื่อนร่วมรุ่นงานเลี้ยงฉลองวันคล้ายวันเกิด การเลี้ยงฉลองการขึ้นบ้านใหม่ การเลี้ยงฉลองยศ และ ฯลฯ กิจกรรมดังกล่าวแสดงออกซึ่ง “ความสนุกสนาน” และมีการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แทบทั้งสิ้น

1.3.2 ความหรูหรา คนไทยมักนิยมการปฏิบัติที่แสดงออกถึง “ความหรูหราฟู่ฟ่า” เพื่อบ่งถึงสถานภาพทางสังคมของตนว่า เป็นคนชั้นสูง เป็นคนมีเงิน หรือมีสถานภาพพิเศษทางสังคม เช่น การแต่งกายหรูหรา การจัดงานพิธีใหญ่โตมโหฬาร การมีรถเก๋งคนใหญ่ การมีอุปกรณ์ทันสมัยในยุคปัจจุบัน เหล่านี้เป็นต้น (ซึ่งในบางครั้งก็ต้องไปกู้หนี้ยืมสิน)

1.3.3 ความรักพวกรักพ้อง สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม เพราะฉะนั้นสมาชิกของสังคมจึงมีความผูกพันกันอย่างใกล้ชิด คนไทยจึงมีความรู้สึกว่าเป็น “พวกเรา” (in-group) โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่อาศัยอยู่ในละแวกเดียวกัน “ความรู้สึกรักพวกรักพ้อง” จะมามีมากขึ้นเมื่อพรรคพวกเดือดร้อน ก็จะเข้าช่วยเหลือทันที เพราะฉะนั้นกิจกรรมต่างๆ ก็ทำร่วมกัน แม้แต่การรวมกลุ่มเพื่อการกินและการดื่มยังเห็นพ้องต้องกัน บางครั้งใครไม่เข้าร่วมถือว่า ไม่ใช่พวกพ้องกันเป็นต้น

1.3.4 การเผยแพร่ทางวัฒนธรรม ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมมิได้เกิดขึ้นมาในภาษาขณะที่ถูกฝึก ครอบงำที่มนุษย์ เช่น นักท่องเที่ยว พ่อค้า ทหาร หมอสอนศาสนา และผู้คนอพยพ ยังคงย้ายถิ่นที่อยู่จากแห่งหนึ่งไปยังแห่งอื่น ๆ เขาเหล่านั้นมักนำวัฒนธรรมของพวกเขาคิดตัวไปด้วยเสมอ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเผยแพร่ทางวัฒนธรรม (cultural diffusion)

1.3.5 ความเชื่อ เป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดหรือระบบระเบียบวิธีคิด หมายถึงการยึดมั่นในความคิดที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คล้อยตาม มั่นใจ ไว้ใจ ความเชื่อบางอย่างก่อให้เกิดความศรัทธา เช่นเชื่อในพลังอำนาจเหนือธรรมชาติก็เกิดความศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงก่อให้เกิดเป็นปฏิบัติการทางสังคมเป็นต้นเหตุของวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งสังคมไทยมีความเชื่อหลัก ๆ ร่วมกัน 3 ด้านคือ ความเชื่อทางด้านพุทธศาสนาเช่น เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ความเชื่อด้านไสยศาสตร์เช่นเรื่อง

ผีसाง เทวดา และความเชื่อด้านโหราศาสตร์ เช่นการทำนาย ฤกษ์ยาม พื้นฐานทางความคิดและความเชื่อทั้งหลายเหล่านี้ แสดงผ่านออกทางจารีต ประเพณีและพิธีกรรมของสังคมหลาย ๆ ด้านยกตัวอย่างเช่นพิธีการเลี้ยงผีอาทิ ผีบรรพบุรุษ ผีเสื้อบ้าน เป็นต้น (ริงสรรค์ จันทรทัตะ, 2544)

1.3.6 ประเพณีและพิธีกรรม สังคมพื้นบ้านของคนในภาคเหนือ โดยทั่วไปมีลักษณะอยู่ร่วมกันเป็นส่วนมากทั้งนี้พื้นฐานการผลิตแบบสังคมกสิกรรมที่มีความใกล้ชิดกับธรรมชาติเป็นสังคมที่พึ่งตนเองทั้งทางด้านวิถีคิด พลังในการผลิต และการนับถือผีสางเทวดามาก่อนพื้นฐานดังกล่าวกำหนดให้เกิดเป็นแบบแผนทางความคิดแม้ปัจจุบันความเจริญทางเทคโนโลยีจะก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วแต่พื้นฐานในระบบความคิดหรือประเพณีวัฒนธรรม ยังฝังแน่นอยู่ในสังคม โดยเฉพาะภาคเหนือ ขณะเดียวกันก็มีการผสมผสานกับอิทธิพลของพิธีกรรมแบบพราหมณ์ ดังนั้นประเพณีและพิธีกรรมหลักๆ ของสังคมภาคเหนือ และสังคมไทยโดยรวมมีลักษณะคล้ายกันแยกออกเป็น 3 ประเภทหลัก ๆ คือ 1) ประเพณีที่เกี่ยวข้องในเทศกาลต่างๆ เช่นประเพณี 12 เดือนล้านนาไทย อาทิ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ ที่กระทำสืบต่อกันมานั้นเรื่องพิธีกรรมและความสนุกสนาน มีการจัดงานรื่นเริงรวมกลุ่มกินและดื่มกันเป็นส่วนใหญ่ 2) ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เช่น ประเพณีวันสำคัญทางศาสนา อาทิ วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา เป็นประเพณีที่ค่อนข้างเคร่งครัดในพิธีกรรมทางศาสนา มักจะลดละอบายมุขทั้งหมดในช่วงระยะเวลาหนึ่งเช่น การงดเหล้าในช่วงเข้าพรรษา เป็นต้น 3) ประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับลัทธิผีและไสยศาสตร์ เช่นประเพณีการเลี้ยงผีต่าง ๆ อาทิ ผีบรรพบุรุษ ผีเสื้อบ้าน ผีเสื้อวัด ประเพณีนี้เน้นเรื่อง การเซ่นไหว้บูชาผีต่างๆ โดยของเซ่นไหว้ ต้องมีขึ้นฉาบ แกงอ่อม เหล้าไห ไก่คู่ ซึ่งถือว่าเป็นอาหารชั้นดีของคนล้านนา และปฏิบัติสืบมาทำให้ทุกคนสุขสบาย หลีกเลี่ยงโรคภัยไข้เจ็บ นอกจากนี้ยังมีประเพณีและพิธีกรรมที่ผสมผสานระหว่างประเพณีทางพุทธศาสนาและประเพณีเทศกาลต่าง เช่น ประเพณีปอยหลวง ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ซึ่งเป็นประเพณีที่เน้นพิธีกรรมทางศาสนาและความสนุกสนาน นิยมจัดงานรื่นเริง มีการรวมกลุ่มเที่ยว กิน และดื่มของมีนเมา (มณีพยอมยงค์, 2533)

1.4 ผลกระทบของการบริโภคสุราต่อตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

เมื่อกล่าวถึง “เครื่องดื่มแอลกอฮอล์” ก็มักจะทำให้นึกถึงงานเลี้ยงสังสรรค์ ซึ่งแทบทุกงานจะขาดไปไม่ได้เลย เพราะหลายต่อหลายคนชอบนำชนิดนี้ ทั้ง ๆ ที่รู้ดีว่ามีพิษภัย แต่เมื่อลองได้ชอบแล้ว มีผลวิจัยระบุว่า คนที่ดื่มแอลกอฮอล์ทุกครั้งที่มีงานเลี้ยงจะมีไขมันในเลือดสูง ตั้งแต่อายุไม่ถึง 40 ปี อาจหัวใจวายตายก่อนวัยอันสมควร ส่วนคนที่ดื่มเหล้าหรือเบียร์ทุกวันจะได้รับแคลอรีเพิ่มจากพลังงานปกติในมื้ออาหาร ร้อยละ 5-10 กล่าวคือ เบียร์ 1 กระป๋อง จะให้พลังงานประมาณ 130 แคลลอรี่ พอ ๆ กับข้าวสวย 1 จาน แม้ว่าแอลกอฮอล์จะมีพลังงานอยู่สูง และ

ให้พลังงานเข้าสู่กระแสเลือดเกือบจะทันทีที่ดื่มเข้าไป แต่เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ส่วนใหญ่จะขาดสารอาหารและวิตามินที่จำเป็นต่อร่างกาย ยกเว้น ไวน์และเบียร์อาจมีวิตามินและแร่ธาตุอยู่บ้าง ดังนั้น คนที่ดื่มจัดเป็นประจำจึงเสี่ยงต่อการขาดสารอาหาร

เนื่องจากการดื่มแอลกอฮอล์มาก ๆ จะทำให้รู้สึกอึดอัด จึงได้รับอาหารที่เป็นประโยชน์น้อยลงไปด้วย แต่ก็เป็นที่น่าสังเกตว่า คนที่ดื่มประจำมักจะอ้วน ทั้งนี้ก็เพราะว่า เมื่อดื่มแอลกอฮอล์จะมีผลต่อร่างกายเหมือนไขมัน คือ ร่างกายจะดูดซึมไปเผาผลาญก่อนทันที พลังงานที่รับเข้าไปในรูปอื่น ๆ นั้นก็จะไปสะสมเป็นไขมันไว้แทน เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทุกชนิดจึงทำให้อ้วน แอลกอฮอล์แต่ละแก้วเทียบได้กับ ไขมันครึ่งถ้วย เมื่อกินอาหารพอดีแล้วดื่มแอลกอฮอล์เป็นนิสัย เช่น เบียร์วันละ 2 กระป๋อง หรือ ไวน์ วันละ 2 แก้ว ใน 1 เดือน จะเท่ากับเรากินไขมันล้วน ๆ 550 กรัม หรือคิดเป็น น้ำมัน 2 ถ้วยครึ่ง เท่ากับได้รับพลังงานเกินไปจากที่ต้องการถึง 5,000 แคลลอรี่ ปริมาณแคลลอรี่ขนาดนี้ ทำให้น้ำหนักขึ้นได้เกือบ 1 กิโลกรัมในรอบ 1 เดือน ดังนั้น ถ้าจะดื่มแอลกอฮอล์โดยไม่อยากเพิ่มน้ำหนักก็ต้องลดไขมันในอาหารลง และต้องจำกัดปริมาณดื่มในแต่ละครั้งด้วยการควบคุมน้ำหนักจึงจะได้ผลดี แม้เบียร์จะให้พลังงานน้อยกว่าไวน์หรือเหล้า แต่คอเบียร์มักจะลงพุงมากกว่า เพราะคนจะดื่มเบียร์ในปริมาณมากกว่าไวน์อยู่แล้ว จึงทำให้ได้รับ พลังงานมากกว่า ซึ่งเบียร์ 1 กระป๋องจะให้พลังงานพอ ๆ กับไวน์ 2 แก้ว ๆ ละ 100 มิลลิลิตร

นอกจากนี้การโหมดื่มคราวเดียวเป็นเรื่องที่ควรหลีกเลี่ยง เพราะจะทำให้ดับทำงานหนัก แต่ถ้าดื่มพอประมาณไม่ถึงกับติดเหล้าจนขาดไม่ได้ ก็ควรงดดื่มบ้างสัปดาห์ละ 1-2 วัน เพื่อเว้นช่วงให้ร่างกายได้ขจัดพิษออก ซึ่งพิษภัยของการดื่มแอลกอฮอล์นั้นเป็นที่รู้กันอยู่แล้ว เช่น การดื่มเม้านาน ๆ ครั้งก็อาจเป็นโรคเกาต์ หรือตับอ่อนอักเสบได้ และอาจทำให้หัวใจเต้นผิดปกติซึ่งอาจนำไปสู่ภาวะหัวใจล้มเหลวได้ สำหรับผู้หญิงกับแอลกอฮอล์ร่างกายผู้หญิงจะเผาผลาญแอลกอฮอล์ได้ช้ากว่าผู้ชาย เนื่องจากตับมีขนาดเล็กกว่าและในร่างกายมักจะมีไขมันมากกว่า โดยปกติแอลกอฮอล์จะถูกดูดซึมภายในเวลา 15-19 นาที หลังจากดื่มเข้าไป แต่หากดื่มขณะท้องว่างแอลกอฮอล์จะถูกดูดซึมเข้าไปที่ร่างกายอย่างรวดเร็วกว่าการดื่มเมื่ออึดหรือดื่มไปพร้อมกับอาหาร เพราะอาหารจะทำให้หน้าท้องเหมือนกระดาษซับทำให้ร่างกายดูดซึมแอลกอฮอล์ช้าลง ฉะนั้น ผู้หญิงที่อยู่ระหว่างลดน้ำหนักที่คิดว่าจะใช้วิธีดื่มแบบจิบเครื่องดื่มไปเรื่อย ๆ แทนการจิ้มอาหารเข้าปากควรเปลี่ยนใจ เพราะวิธีนี้ไม่ได้ทำให้ลดพลังงานลงแต่ทำให้เมาเร็ว

(www.krumontree.com/science/alcohol/alcohol_02.html)

นอกจากนี้ผลเสียที่เกิดขึ้นในระยะแรกหรือเกิดขึ้นอย่างเฉียบพลันที่เห็นได้ชัดคือการเกิดอุบัติเหตุ การทะเลาะวิวาท ความรุนแรงในครอบครัวและปัญหาในการทำงาน เนื่องจากผู้บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ไม่สามารถควบคุมอารมณ์ได้และมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ช้า

อุตสาหกรรมสุรา เพราะสุราเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่สามารถสร้างงาน สร้างรายได้ และอาจจะมีเงินทุนจากต่างประเทศเข้ามาลงทุนอีกด้วย นอกจากนี้ยังเป็นอีกทางหนึ่งที่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านผู้ผลิตรายเล็กผู้ผลิตรายใหญ่ที่สนใจและมีความพร้อมสามารถเข้ามาสู่อุตสาหกรรมการผลิตสุราได้ สำหรับเงื่อนไขในการผลิตสุราผู้ลงทุนรายใหม่จะต้องปฏิบัติตามหรือต้องมีคุณสมบัติตามเงื่อนไขที่ทางรัฐบาลกำหนดไว้คือ 1. โรงงานสุราต้องผ่านการตรวจสอบจากโรงงานอุตสาหกรรม 2. ต้องมีระบบการกำจัดน้ำเสียที่ดี 3. สุราที่ผลิตต้องมีคุณภาพและไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ 4. ต้องเสียภาษีให้กับกรมสรรพสามิตตามที่กฎหมายกำหนด

จากเงื่อนไขที่รัฐกำหนดไว้เพื่อให้รัฐสามารถควบคุมการผลิตสุราอันเป็นประโยชน์ต่อตัวผู้บริโภค สิ่งแวดล้อม และรายได้ของรัฐบาลแต่ในทางปฏิบัติกลุ่มชาวบ้านทั่วประเทศที่ไม่มีการจัดตั้งเป็นกลุ่มหรือสหกรณ์จะไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขได้ จะส่งผลให้มีการลักลอบผลิตสุราผิดกฎหมายอยู่อีกต่อไป ซึ่งทางรัฐบาลก็ต้องเสียเงินงบประมาณให้การปราบปรามสุราเถื่อน และสูญเสียรายได้ สุดท้ายแล้วการเปิดเสรีครั้งนี้ผลประโยชน์ที่ได้อาจจะอยู่กับผู้ผลิตรายใหญ่ที่มีเงินทุนและอำนาจทางการตลาดสูงเพียงไม่กี่ราย การแข่งขันในกลุ่มนี้จะรุนแรงขึ้น ขณะที่ผู้ผลิตรายย่อยหรือชาวบ้านที่สืบทอดการผลิตสุราพื้นบ้านจะยังคงอยู่ในหลืบมุมของธุรกิจต่อไป

การเปิดเสรีจะทำให้มีการแข่งขันของผู้ผลิตมีสินค้าหลากหลายคุณภาพและราคาหลายระดับ แต่เชื่อว่าผู้บริโภคจะสามารถบริโภคสินค้าที่ถูกกลงเสมอไป เมื่อการแข่งขันสูงต้นทุนการตลาดของสินค้าก็สูงขึ้นเช่นกัน ขณะที่รัฐบาลและผู้บริโภคจะต้องแบกรับภาระต้นทุนทางสังคมสูงขึ้นทั้งค่ารักษาพยาบาล ผู้บริโภคที่ดื่มสุราเกินขนาดจนก่อให้เกิดโรคต่าง ๆ ตามมา การเกิดอุบัติเหตุอันเกิดจากผู้ขับขีมีเมามา ทั้งการเสียชีวิตทุกพลภาพและการเสียชีวิตทรัพย์สินเงินทองเป็นจำนวนมาก ซึ่งรัฐบาลควรจะคำนึงถึงต้นทุนทางสังคมที่จะสูงขึ้นมิใช่จะแสวงหารายได้จากการจัดเก็บแต่อย่างเดียว

แหล่งข่าวจากกระทรวงการคลัง พิจารณาเสนอกรอบนโยบายการบริหารสุราหลังปี 2542 ได้สรุปผลการศึกษาเพื่อวางกรอบนโยบาย โรงเหล้าเสรีให้กับ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง เพื่อ พิจารณารับทราบแล้ว โดยผลการศึกษาของคณะทำงานยังยึด 3 แนวทางเดิมใน การดำเนินการ คือ 1. ใช้ระบบสัมปทานแบบเดิมมีการต่ออายุสัมปทานออกไป หรือ เปิดประมูลใหม่ 2. เปิดเสรีหมดทั้งสุราสีและสุราขาวและ 3. ใช้วิธีแบบผสมผสาน ทั้ง 2 แนวทางเข้าด้วยกัน โดยใน 3 แนวทางดังกล่าวรัฐยังคงกำหนดไม่ให้มีการผลิตแอลกอฮอล์เช่นเดิม และการแปรรูปยังคงยึดแนวทางในลักษณะที่ทางการยังควบคุมหรือเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ ทั้งนี้การที่รัฐบาลยังไม่เปิดเสรีผลิตแอลกอฮอล์เนื่องจากแอลกอฮอล์ถือเป็นสินค้ายุทธปัจจัย ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่ส่งตรงไปยังอุตสาหกรรมต่อเนื่องอื่น ๆ ได้ เช่น อุตสาหกรรมเครื่องสำอาง อุตสาหกรรมทางการแพทย์ เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามารถ

เป็นช่องทางในการตามเหล่าเถื่อนหรือเหล่าสี่ได้ง่ายขึ้น เพราะสามารถนำแอลกอฮอล์ไปผลิตโดยตรง ซึ่งจะสร้างภาระให้กับรัฐในการนำเข้าไปควบคุมดูแล ส่วนปัญหาที่กังวลกันว่าจะมีความไม่โปร่งใสในการพิจารณาตัดสินทางเลือกเนื่องจาก คณะทำงานบางกลุ่มอาจมีส่วนได้ส่วนเสีย ในแนวทางที่คณะทำงานศึกษา เรื่องดังกล่าวต้อง มาดูผลการศึกษาที่คณะทำงานชุดนี้เสนอมาก่อนว่า ให้ผลดีและผลเสียอย่างไร และ หากผลการศึกษาแสดงออกไปในทางให้ผลประโยชน์กับกลุ่มกลุ่มหนึ่ง อาจใช้วิธี การแก้ไขโดยตั้งคณะทำงานขึ้นมา 1 ชุด มีหน้าที่ศึกษาเพิ่มเติมหรือศึกษาใหม่ แต่จะ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงคณะทำงานชุดเดิมเพราะจะดูมองว่ามีการเมืองเข้าไปแทรกแซง ซึ่งต้องให้ อิศระในการทำงานด้วย อย่งไรก็ดี คงต้องใช้เวลา รวบรวม.คลังในการพิจารณาข้อเสนอต่อที่ประชุม คณะรัฐมนตรีต่อไป (http://www9.excise.go.th/excisepak9_file/saral.html)

จากหนังสือพิมพ์มติชนวันที่ 18 มีนาคม 2545 โดยคุณนิติ เอียวศรีวงศ์ คอลัมน์คืนฐาน ทรัพยากร ได้กล่าวว่าแทนที่จะขวางกั้นการเปิดเสรีการค้าดื่มเหล้ารัฐควรเร่งออกกฎหมายเปิดเสรีเรื่อง เหล้ากลั่นพื้นบ้านโดยเร็ว เหล้ากลั่นพื้นบ้านให้พลังอำนาจต่อรองแก่ชาวบ้านเพราะสามารถเก็บได้ นานในขณะที่เดียวกันยังเป็นการเพิ่ม มูลค่าให้แก่ข้าวซึ่งราคาตกต่ำตลอดมาอีกด้วยในระยะยาวเหล้า พื้นบ้านไทยจะพัฒนามากขึ้นกว่านี้และ สามารถมีตำแหน่งของตนเองในตลาดโลกได้

จากความคิดเห็นต่อนโยบายผลิตสุราเสรีในเขตตำบลห้วยหม้าย อำเภอสอง จังหวัดแพร่ พบว่า กลุ่มตัวอย่างต้องการให้เปิดเสรีสุราทุกชนิด และมีความคาดหวังอย่างมากที่จะให้มีการผลิต สุราทุกชนิดได้อย่างเสรีรองลงไปคือการประกอบอาชีพเกี่ยวกับสุราได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย (ธนพล สายยนต์, 2542)

1.5.2 สื่อโฆษณาเกี่ยวกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

คนไทยดื่มกันเป็นปริมาณมากๆ นับจากปี 2532 การบริโภคเหล้าของคนไทยมี ปริมาณ 20.2 ลิตร แต่มาในปี 2546 เพิ่มขึ้นเป็น 58 ลิตรต่อคนต่อปี เป็นการเพิ่มขึ้นถึง 3 เท่าตัว จาก ตัวเลขการจัดเก็บภาษีของกรมสรรพสามิตและกรมศุลกากร ทำการเก็บภาษีเหล้าเบียร์ได้ 6.29 หมื่น ล้านบาท ในปี 2546 ซึ่งสะท้อนมูลค่าตลาดเหล้าว่ามีมากถึงแสนห้าหมื่นล้านบาท ผลวิจัยหลายชิ้นชี้ ชัดว่า โฆษณา เป็นปัจจัยหลักที่ชักนำเยาวชนให้ดื่ม สื่อที่มีอิทธิพลอย่างสูงต่อเยาวชน คือ โทรทัศน์ และ โรงภาพยนตร์ หากโฆษณาแยกตามประเภทจะพบว่า เบียร์ มีการใช้งบประมาณสูงที่สุด รองลงมา คือ วิกกี และ บรันดีด้านงบโฆษณาเหล้าเบียร์ ระหว่างปี 2539 - 2545 เฉลี่ยสูงกว่า 2 พันล้านบาทต่อปี โดยเบียร์ครองสัดส่วนสูงสุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเบียร์ และผลการศึกษา ก่อนที่ รัฐบาลจะใช้มาตรการจำกัดการโฆษณาในเดือน ต.ค. 2546 ระบุว่า โฆษณาเหล้าเบียร์ ถูกแพร่ภาพ ทางโทรทัศน์ ในช่วงรายการภาคเช้าระหว่าง 09.01-12.00น. และช่วงหัวค่ำระหว่าง 19.31-21.00 น. โดยมีความถี่ของการโฆษณามาก และปรากฏในรายการข่าว และ รายการกีฬา มากที่สุด การห้าม

โฆษณาเหล่าเบียร์ในบางช่วงเวลา ระหว่าง 05.00 - 22.00 น. ทางโทรทัศน์ ไม่มีผลกระทบต่อ ยอดขาย แต่มีผลกระทบต่อภาพลักษณ์บริษัทผู้ประกอบการธุรกิจสุราว่าขาดความรับผิดชอบ ที่ น่าสนใจ คือ ผลวิจัยในอเมริกาพบว่าเด็ก และเยาวชนพบเห็นการโฆษณาเหล่า เบียร์ทางโทรทัศน์ มากกว่าผู้ใหญ่ (http://www.roadsafety.disaster.go.th/road2_01.html)

2. แนวคิดที่นำมาศึกษา

2.1 แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

อานนท์ อภาภิรม, 2530 ได้อธิบาย การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การ เปลี่ยนรูปแบบของโครงสร้างทางสังคม และพฤติกรรมทางสังคม ตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างทางสังคม เช่น การเปลี่ยนจากระบบครอบครัวขยายเป็นระบบครอบครัวเดี่ยว การ เปลี่ยนแปลง โครงสร้างการเมืองจากระบบเผด็จการเป็นระบบประชาธิปไตย การเปลี่ยน โครงสร้าง การแบ่งชั้นจากระบบไพร่เป็นระบบชนชั้น การเปลี่ยน โครงสร้างทางเศรษฐกิจจากระบบ เกษตรกรรมเป็นระบบอุตสาหกรรม เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมยังมีความหมายครอบคลุม ถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมด้วย (เรียกว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม) โดยรวม ถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมด้านวัตถุ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ สิ่งก่อสร้าง ยานพาหนะ ฯลฯ และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้ ภาษา เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ไม่อาจแยกออกจากกันเป็น คนละเรื่องอย่างชัดเจน เพราะ โครงสร้างทางสังคมและพฤติกรรมทางสังคมย่อมมีวัฒนธรรม เช่น ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมต่างๆ ความเชื่อเรื่องการนับถือผีและสิ่งของ ต่างๆ เป็นองค์ประกอบเสมอ ในกรณีที่ต้องการเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมในภาพรวมควร เน้นการมองที่โครงสร้างทางสังคมที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง ระบบครอบครัว และระบบความคิดของคนส่วนใหญ่ และของกลุ่มที่กุมอำนาจในสังคมเป็น จุดสำคัญมากกว่าเรื่องของพฤติกรรมทางสังคมเฉพาะด้าน

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นไปได้ทั้งในทางบวกและในทางลบ คือมีสิ่ง ใหม่เกิดขึ้นหรือเพิ่มขึ้น และสิ่งที่มีอยู่เดิมสิ้นสภาพหรือถูกทำลายไป การเปลี่ยนแปลงในทางที่มีสิ่ง ใหม่หรือเพิ่มขึ้นที่เห็นชัดเจน ได้แก่ สิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ทั้งที่เป็นวัตถุสิ่งของและเทคโนโลยี วิธีการ จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การขยายตัวของเมือง การสื่อสารและการคมนาคมที่รวดเร็ว และสะดวก ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม เป็นต้น ขณะเดียวกันก็ปรากฏว่าสิ่งของเครื่องใช้และ วิธีการเก่าๆ หลายอย่างถูกยกเลิกหรือลดน้อยถอยลงอย่างเห็นได้ชัดเจน เช่น การใช้เกวียน การใช้วัว

ควายไถนา การเก็บเกี่ยวข้าว การบริโภคนั้น เป็นต้น ลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งของสังคมโดยทั่วไป คือ จะมีทั้งพลังหรือกลุ่มที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบสังคมและกลุ่มที่ต่อต้านการเปลี่ยนแปลงและพยายามรักษาระบบแบบแผนเดิมเอาไว้ อย่างไรก็ตาม คนส่วนน้อยที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมักทำให้สังคมทั้งระบบเปลี่ยนได้ โดยปกติคนส่วนใหญ่ ในสังคมมักเป็นผู้รับการเปลี่ยนแปลงมากกว่าเป็นผู้เริ่มทำการเปลี่ยนแปลง สังคมใดที่มีการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงหรือไม่สามารถปรับตัวได้ก็มักดำรงอยู่ในโลกได้ยาก

การเปลี่ยนแปลงในส่วนต่างๆ ของสังคมนั้น เกิดขึ้นเร็วช้าไม่เท่ากัน กฎเกณฑ์ ความสัมพันธ์หรือวัฒนธรรมบางอย่างเกือบไม่เปลี่ยนแปลงในระยะนับร้อยปี เช่น ความเชื่อศาสนา ภาษา ค่านิยมบางอย่าง แต่วัฒนธรรมทางวัตถุหรือพฤติกรรมบางอย่าง เปลี่ยนแปลงที่ค่อยเป็นค่อยไปคือบทบาทของ ชาย-หญิง สามเณร-ภรรยา และพฤติกรรมบางอย่าง เปลี่ยนแปลงได้เร็วเช่น สิ่งของเครื่องใช้ ยานพาหนะ พฤติกรรมการบริโภค นอกจากนี้คนวัยหนุ่มสาวก็ปรับตัวเปลี่ยนแปลงได้ง่ายกว่าคนสูงอายุ ชุมชนเมืองเปลี่ยนแปลงเร็วกว่าชนบท ระบบเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงเร็วกว่าระบบการเมือง ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงในส่วนต่างๆ ของสังคม ที่เกิดขึ้นไม่พร้อมกัน

การเปลี่ยนแปลงในส่วนหนึ่งของสังคมมักส่งผลกระทบต่อส่วนอื่น ซึ่งอาจเป็นผลกระทบในทางบวกหรือทางลบก็ได้ เช่น การเติบโตทางเศรษฐกิจมักก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบการแบ่งชั้นทางสังคม เช่นเกิดค่านิยมในการแข่งขันกันรวยทั้งที่ต้องไปกู้หนี้ยืมสิน การรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกมาปรับใช้กับชีวิตประจำวันนอกจากนี้ในระบบประชาธิปไตยทุกคนมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกันสตรีเรียกร้องความเสมอภาค พฤติกรรมบางอย่างที่หญิงเลียนแบบชายเพิ่มมากขึ้นคือการทำงานด้านผู้บริหาร การทำงานนอกบ้าน การเข้าสังคม การดื่มของมีเมา ผลกระทบจากสิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดปัญหาสังคมมากมายในปัจจุบัน

เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชากรร้อยละ 80ประกอบอาชีพด้วยการทำไร่ทำนา สังคมไทยส่วนใหญ่จึงเป็นสังคมชุมชน ซึ่งมีความเป็นอยู่อย่างง่าย ไม่มีระเบียบแบบแผนหรือพิธีรีตองมากมายนัก ในสมัยก่อน การเคลื่อนไหวทางสังคมของสังคมไทยมีน้อย ครั้นมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบอบประชาธิปไตย และการขยายตัวของระบบการพานิชยกรรมและอุตสาหกรรม ชาวไทยเริ่มตื่นตัวในเรื่องความเสมอภาคและเสรีภาพในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การแข่งขันโดยเสรีในระบบการพานิชยกรรมและระบบการอุตสาหกรรมตามหลักประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้บุคคลสามารถเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคมได้หลายประการ เช่น การศึกษาหาความรู้ การเปลี่ยนอาชีพจากการประกอบการเกษตรกรรมไปสู่อาชีพในวงงานอุตสาหกรรม การอพยพถิ่นที่อยู่จากไร่นาไปอยู่ในเมือง เป็นต้น อาจสรุปการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ทำให้สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลง ได้ 4 ประการ ดังต่อไปนี้

1. การเปลี่ยนฐานะ ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมตามแนวตั้ง (vertical mobility) กล่าวคือ บุคคลมีโอกาสเปลี่ยนฐานะหนึ่งไปสู่อีกฐานะหนึ่ง หรือเชิบบฐานะได้ โดยอาศัยปัจจัยดังนี้

1.1 การศึกษา โดยเหตุที่ค่านิยมของสังคมไทยยกย่องความเป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิตมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล เพราะฉะนั้นการศึกษาจึงเป็นปัจจัยส่งเสริมการเปลี่ยนฐานะของบุคคลในสังคม กล่าวคือ บุคคลที่ได้รับการศึกษาในชั้นสูง เช่น เรียนจบชั้นปริญญาตรีก็ได้รับการยกย่องว่าเป็น “บัณฑิต” นอกจากนั้น สังคมไทยอยู่ในระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศ บุคคลไม่ว่าจะมีชาติกำเนิดหรือมาจากวงศ์ตระกูลใดมีโอกาสเชิบบฐานะทางสังคมได้ทั้งสิ้น และจากการได้รับการศึกษาได้มีโอกาสได้พบปะบุคคลอื่นๆ ต่างวัฒนธรรมและมีการรับเอาวัฒนธรรมกลับมาปรับใช้กับชุมชนของตนเองจึงเกิดการเปลี่ยนแปลง ในสังคมภายในชุมชนได้

1.2 การประกอบอาชีพ ระบบการอุตสาหกรรมและการพาณิชย์กรรมในสังคมไทยขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง เพราะฉะนั้นบุคคลมีโอกาที่จะเปลี่ยนฐานะโดยอาศัยอาชีพเป็นเครื่องมือได้ในทุกโอกาส

1.3 การรับมรดก บุคคลมีโอกาเชิบบฐานะทางสังคมด้วยการรับมรดกจากบรรพบุรุษ ญาติพี่น้อง หรือบุคคลอื่นใดที่ยกทรัพย์สินอันเป็นมรดกให้โดยเสน่หา

2. การเคลื่อนไหวทางสังคมตามแนวนอน (horizontal mobility)

2.1 การเปลี่ยนแปลงอาชีพ เป็นผลสืบเนื่องจากการขยายตัวของระบบการอุตสาหกรรมและการพาณิชย์กรรมในปัจจุบันเปิดโอกาสให้บุคคลเปลี่ยนอาชีพได้ง่ายขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บุคคลที่ได้รับการศึกษาในชั้นสูง ๆ ย่อมมีโอกาสเปลี่ยนอาชีพได้ง่ายเพื่อสภาพความเป็นอยู่และการปรับตัวทางสังคม

2.2 การอพยพ ในสมัยก่อนนั้นการเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปของการอพยพกระทำกันน้อยมาก เนื่องจากชาวไทยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เพราะฉะนั้นชาวไร่ ชาวนา และชาวสวน ต่างมีจิตใจผูกพันกับที่ดิน คือ เรือกสวนไร่นาของตน อันเป็นที่อยู่และที่ทำมาหากิน ครั้นระบบการพาณิชย์กรรม และอุตสาหกรรมได้เจริญขึ้นประกอบกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นชนบทมีอุปสรรคและความยุ่งยากบางประการ เช่น เนื้อดินเสื่อมคุณภาพ ขนาดการถือครองที่ดินเล็กลง รายได้ในงานเกษตรกรรมไม่แน่นอน และความไม่สะดวกสบายในท้องถิ่นชนบท เป็นปัจจัยหลัก (push factor) ให้คนในท้องถิ่นชนบทอพยพเข้ามาทำมาหากินและอาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ ซึ่งส่วนใหญ่ทำให้มีการรับเอาวัฒนธรรมจากแหล่งอื่นกลับมาใช้กับชุมชนเดิมของตนเอง

3. การนำวิธีการอุตสาหกรรมมาใช้ (industrialization) ถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สำคัญประการหนึ่ง กล่าวคือ เปลี่ยนจากระบบเกษตรกรรมมาสู่ระบบการอุตสาหกรรม อธิบายได้ว่า คนไทยส่วนใหญ่ในสมัยก่อนประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมมีชีวิตอยู่ในท้องไร่ท้องนา ครั้นเมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้น กล่าวคือ ได้มีการขยายตัวของระบบการอุตสาหกรรม อันเป็นผลให้เกิดโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ตามเมืองต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่และวิถีการดำเนินชีวิต

4. Urbanization Young and Mack อธิบายไว้ว่า “คือ กระบวนการของการมาเป็นนคร” (The process of the becoming urban) กระบวนการดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าของระบบการอุตสาหกรรม คือกระบวนการซึ่งอาณาเขตชนบท (rural areas) ได้เปลี่ยนรูปมาเป็นอาณาเขตนคร (urban areas) เป็นกระบวนการซึ่งท้องถิ่นชนบท (country) ได้ถูกทำให้เป็นเมือง (citified) หรือเป็นกระบวนการซึ่งเมือง (cities) ได้เกิดและเจริญเติบโตขึ้นมา มีประชากรอาศัยอยู่กันอย่างหนาแน่นและเป็นศูนย์กลางของการอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม เป็นผลให้เกิดปัญหาสังคมบางประการเช่น ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการขัดแย้ง ปัญหาการปรับตัว เป็นต้น

ในสมัยก่อนนั้น สังคมไทยมีความเป็นระเบียบอยู่มาก ทั้งนี้เพราะสังคมไทยในสมัยก่อนเป็นสังคมอยู่กับที่ (static society) กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (social change) และการเคลื่อนไหวทางสังคม (social mobility) มีน้อยมาก ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากวินัยของระบบศักดินา (feudal mores) กลไกของการปฏิบัติหน้าที่ของสังคมเป็นไปอย่างเข้มแข็ง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า สังคมไทยในสมัยก่อนอยู่ในสภาพสมดุล กล่าวคือ สังคมสามารถเป็นหลักประกันทางสังคมที่ดีในส่วนที่เกี่ยวกับความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สินของสมาชิกของสังคม อันเป็นผลให้สมาชิกของสังคมต่างพอใจในสิทธิและหน้าที่ตามสถานภาพของตน ปัจจุบันสังคมเปลี่ยนแปลงไปเกิด ความไม่เป็นระเบียบของสังคม (social disorganization) เป็นผลสืบเนื่องมาจากผลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (social change) กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงในสิ่งต่าง ๆ ของวัฒนธรรมโดยส่วนรวม ก่อให้เกิดความตึงเครียด ความกดดัน และข้อขัดแย้งต่าง ๆ ขึ้นในหมู่สมาชิก ของสังคม สภาวะการณ์ดังกล่าวนี้เรียกกันว่า “ความไม่เป็นระเบียบของสังคม” ซึ่งอาจแยกอธิบายถึงสาเหตุของความไม่เป็นระเบียบของสังคมได้ ดังต่อไปนี้

1. อุดมการณ์ของประชาธิปไตย แนวความคิด (concept) ในเรื่องความเสมอภาค และเสรีภาพตามอุดมการณ์ของลัทธิประชาธิปไตย ได้มีส่วนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนไทย กล่าวคือ อุดมการณ์ของประชาธิปไตยซึ่งสนับสนุนคุณค่าของเสรีภาพในการต่อสู้แข่งขันเพื่อความเจริญก้าวหน้าของปัจเจกชน (individual) ได้กระตุ้นให้คนเราคิดค้นร่นชวนหาแสวงหาวิธีการ

และสิ่งใหม่ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของตนและสังคม เพราะฉะนั้น คนไทยสมัยนี้จึงถูกกดดันให้ต่อสู้แข่งขันเพื่อสถานภาพของตนเองในฐานะที่สมาชิกของสังคม และผลของการแข่งขันทำให้เกิดความตึงเครียด ความวิตกกังวลก่อให้เกิดปัญหาสังคมเกิดขึ้นมากมาย

2. ความล้มเหลวในการควบคุมพฤติกรรมสมาชิกของสังคม อธิบายได้ว่า ปทัสถาน อันได้แก่ ระเบียบแบบแผนหรือกฎหมายที่ใช้ควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกของสังคมอยู่นั้น ไม่อาจใช้บังคับแก่สมาชิกของสังคมได้ ทั้งนี้ อาจเป็นผลสืบเนื่องมาจากความกดดันของสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันซึ่งเต็มไปด้วยการแข่งขัน สภาพการณ์ดังกล่าวเป็นผลให้การควบคุมสังคม (social control) ประสบความยุ่งยาก เพราะสมาชิกของสังคมไม่ปฏิบัติตาม ปทัสถาน ที่กำหนดไว้ สถาบันทางสังคมซึ่งได้แก่ สถาบันทางครอบครัว สถาบันทางการศึกษา และสถาบันทางศาสนา ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนได้ (dysfunctional) โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันทางศาสนา ซึ่งสังคมวิพากษ์ว่าเป็นเครื่องมือในการควบคุมสังคมที่ดีที่สุดในนั้น ไม่สามารถโน้มน้าวจิตใจสมาชิกของสังคมให้สนใจใน “คุณธรรม” เพราะการต่อสู้แข่งขันเพื่อความอยู่รอดชนิดปากกัดตีนถีบ ทำให้มนุษย์ห่างเหินจากวัด อันเป็นผลให้ “ศีลธรรม” เสื่อมทรามลง (low morality) ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างของสถาบันทางสังคมต่าง ๆ กล่าวคือ เกิดความไม่สมดุลในการปฏิบัติหน้าที่ของสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ทำให้เกิดความไม่เป็นระเบียบของสังคม

3. ค่านิยมใหม่ (values) สังคมเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และผลแห่งการเปลี่ยนแปลงย่อมก่อให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ เช่น “ค่านิยม” ใหม่ ๆ เป็นต้น “ค่านิยมใหม่” ได้แก่ “ความเสมอภาค” “อิสระเสรีภาพ” และ “ความเป็นตัวของตัวเองตามครรลองของอุดมการณ์ของประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สังคมไทยซึ่งได้สัมผัสกับระบบประชาธิปไตย มาเป็นเวลาเกือบ 40 ปีแล้ว ได้รับเอา “ค่านิยมใหม่” ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในเรื่องนี้ก็ได้แก่ ผู้หญิงของสังคมไทยในปัจจุบันซึ่งตื่นตัวใน “ค่านิยม” ใหม่ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับ ความเสมอภาคเท่าเทียมกับผู้ชาย (ซึ่งแต่ก่อนเคยรู้สึกว่าเป็น “ช้างเท้าหลัง”) ผู้หญิงไทยในปัจจุบันจึงมีอิสระเสรีภาพมากขึ้นกว่าเดิม ทั้งในด้าน การดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ และการสังคม เพราะฉะนั้น ผู้หญิงไทยในปัจจุบันจึงทำงานบ้าน น้อยลงกว่าเดิม และใช้ชีวิตในการทำงานนอกบ้านและกิจกรรมสังคมมากยิ่งขึ้น อันเป็นสาเหตุหนึ่งของความไม่เป็นระเบียบของสังคม ซึ่งปรากฏออกมาในรูปของปัญหาความไม่มั่นคงของครอบครัว ปัญหาการหย่าร้าง เป็นต้น

4. การล่าช้าทางวัฒนธรรม (culture lag) William Ogburn เป็นผู้บัญญัติศัพท์และ อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมทางวัตถุ (material culture) จะล่าช้าการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมที่ไม่เกี่ยวกับวัตถุ (non-material culture) จึงเกิด “การล่าช้าทางวัฒนธรรม” (culture lag) เช่น ความเจริญของระบบการอุตสาหกรรมซึ่งเป็นความเจริญก้าวหน้าของวัฒนธรรมทางวัตถุ

มีส่วนช่วยให้คนไทยได้รับความสะดวกสบายแต่ขณะเดียวกัน วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบโรงงานอุตสาหกรรมยังล้าหลังอยู่ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาการขัดแย้งทำให้เกิดการขาดดุลย์ในสังคม

5. การเปลี่ยนแปลง ทางประชากร (Population Changes) สาเหตุของปัญหาสังคมที่เกิดจาก กล่าวคือ อัตราการตายของประชากรของสังคมไทยลดน้อยลงทั้งในกลุ่มประชากรสูงอายุ (aged population) และกลุ่มประชากรในวัยเด็กหรือวัยหนุ่มสาว (youth population) ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าของความรู้ในด้านการบริโภค การสาธารณสุข และการแพทย์การเปลี่ยนแปลงในเรื่องอัตราการตายดังกล่าวข้างต้น เป็นผลให้ประชากรสูงอายุและประชากรในวัยหนุ่มสาวของสังคมไทยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งนำไปสู่ปัญหาสังคมบางประการขอยกตัวอย่าง เช่น สังคมต้องรับภาระในการเลี้ยงดูคนชราเหล่านั้น ที่เรียกกันว่า “ปัญหาคนชรา” ส่วนคนหนุ่มสาวนั้นก็มักก่อให้เกิดผลผลิตเชิงเศรษฐกิจ (เพราะอยู่ในวัยศึกษา) นอกจากนั้นการเปลี่ยนไปใช้เครื่องจักร (automation) เป็นผลให้ประชากรในวัยแรงงานว่างงานเป็นจำนวนมาก อันนำไปสู่ปัญหาต่างๆ มากมาย (อานนท์ อภาภิรม, 2515)

2.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

การที่สังคมใดจะเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตหรือแบบของความสัมพันธ์ทางสังคมได้เร็วหรือช้าขึ้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง ได้แก่ สภาพแวดล้อมธรรมชาติ ประชากร โลกทัศน์ของคนในสังคม นวัตกรรมหรือเทคโนโลยีและการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม สภาพแวดล้อมธรรมชาติเป็นปัจจัยที่กำหนดการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างมาก สังคมที่ตั้งอยู่ในทำเลเหมาะสมเช่น ปากน้ำชายฝั่งทะเล หรือเป็นจุดศูนย์กลางเส้นทางคมนาคมระหว่างประเทศมักเจริญเติบโตมากกว่าเขตอื่น ปัจจัยทางประชากรที่สำคัญ คือ ขนาดและองค์ประกอบทางประชากร ประชากรที่อยู่กระจัดกระจายในชุมชนเล็ก ๆ ตามชนบทใช้ชีวิตแบบประเพณีมากกว่าประชากรที่อยู่รวมกันหนาแน่นในเขตเมือง กลุ่มคนที่ชอบย้ายถิ่นมักมีโอกาสยกระดับความเป็นอยู่มากกว่ากลุ่มคนที่ไม่ย้ายถิ่น การย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในเมืองแม้จะก่อปัญหาหลายประการแต่ก็เป็นแรงผลักดันสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศต่างๆ ประชากรในเขตเมืองเป็นกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์มากกว่า ส่วนคนชนบทคือโอกาสและตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบเสมอ เช่น ถูกกดราคาผลผลิตทางการเกษตรให้ต่ำ โลกทัศน์ของคนในสังคมเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่กำหนดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม คนบางสังคมในโลกทัศน์แบบยึดถืออดีตเป็นหลักในการดำเนินชีวิต คำสอนของบรรพชนและประเพณีดั้งเดิมเป็นสิ่งที่ถูกถ่ายทอดปลูกฝังอย่างเคร่งครัดให้แก่คนรุ่นหลัง เพราะมองว่าเป็นสิ่งที่ดีหรือศักดิ์สิทธิ์ การฝ่าฝืนประเพณีเป็นความผิดและอันตรายต่อสังคม

การมีนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีใหม่ โดยการประดิษฐ์ขึ้นเองในสังคมหรือโดยการรับสิ่งใหม่จากสังคมอื่นเข้ามาใช้ก็ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีใหม่ทางการผลิต เช่น การใช้เครื่องจักรกลในการเกษตรแทนการใช้แรงงานคนและสัตว์ทำให้เกิดการทำไร่นาขนาดใหญ่ และลดการใช้แรงงาน เกิดการย้ายแรงงานจากชนบทเข้าสู่เมืองอย่างมากมาย การมีรถยนต์ใช้ทำให้การขนส่งและการค้าขายตัวอย่างกว้างขวาง เมืองกับชนบทมีการติดต่อสัมพันธ์กันมากขึ้นผู้หญิงสามารถเดินทางได้สะดวกและออกไปทำงานนอกบ้านมากขึ้น เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ทำให้เกิดการแพร่ข่าวสาร ความรู้ การโฆษณาสู่มวลชนอย่างกว้างขวางทำให้เกิดวัฒนธรรมมวลชน (วิถีชีวิตเป็นแบบเดียวกันของคนส่วนใหญ่) กระจายไปทั่ว ความสัมพันธ์ในชนบทมีลักษณะเป็นการใช้เงินว่าจ้างมากขึ้น ความสัมพันธ์แบบช่วยเหลือแลกเปลี่ยนแรงงานซึ่งกันและกันลดน้อยลงปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือ การเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม (social movements) เช่น การเคลื่อนไหวเรียกร้องความเสมอภาคของขบวนการสิทธิสตรี เป็นต้น (พวงเพชร สุรัตน์กวีกุลและคณะ, 2541)

2.3 รูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ประเด็นที่มีการถกเถียงกันมาก คือ สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างไรมีรูปแบบและทิศทางที่แน่นอนหรือไม่ นักคิดทางสังคมฝ่ายหนึ่งอธิบายว่าสังคมเปลี่ยนแปลงไปในรูปของวัฏจักร อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าสังคมต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีชีวิตแบบใหม่ที่ไม่ซ้ำแบบเดิม เรียกว่า การเปลี่ยนแปลงแบบวิวัฒนาการ การอธิบายรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงตามแนววิวัฒนาการนั้นมีความเชื่อแฝงอยู่ว่าสังคมย่อมก้าวหน้าขึ้นเรื่อย ๆ แต่ความก้าวหน้าของสังคมต่าง ๆ อาจดำเนินไปในแนวทางเดียวกัน คือเปลี่ยนไปสู่รูปแบบหนึ่งเหมือน ๆ กัน เช่น เป็นสังคมอุตสาหกรรม ทุนนิยมแบบตะวันตก หรืออาจมีลักษณะบางอย่างแตกต่างกันตามพื้นเพวัฒนธรรมเดิมของแต่ละสังคม เช่น สังคมอุตสาหกรรม ทุนนิยมแนวโน้มนิยมและปัญหาของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

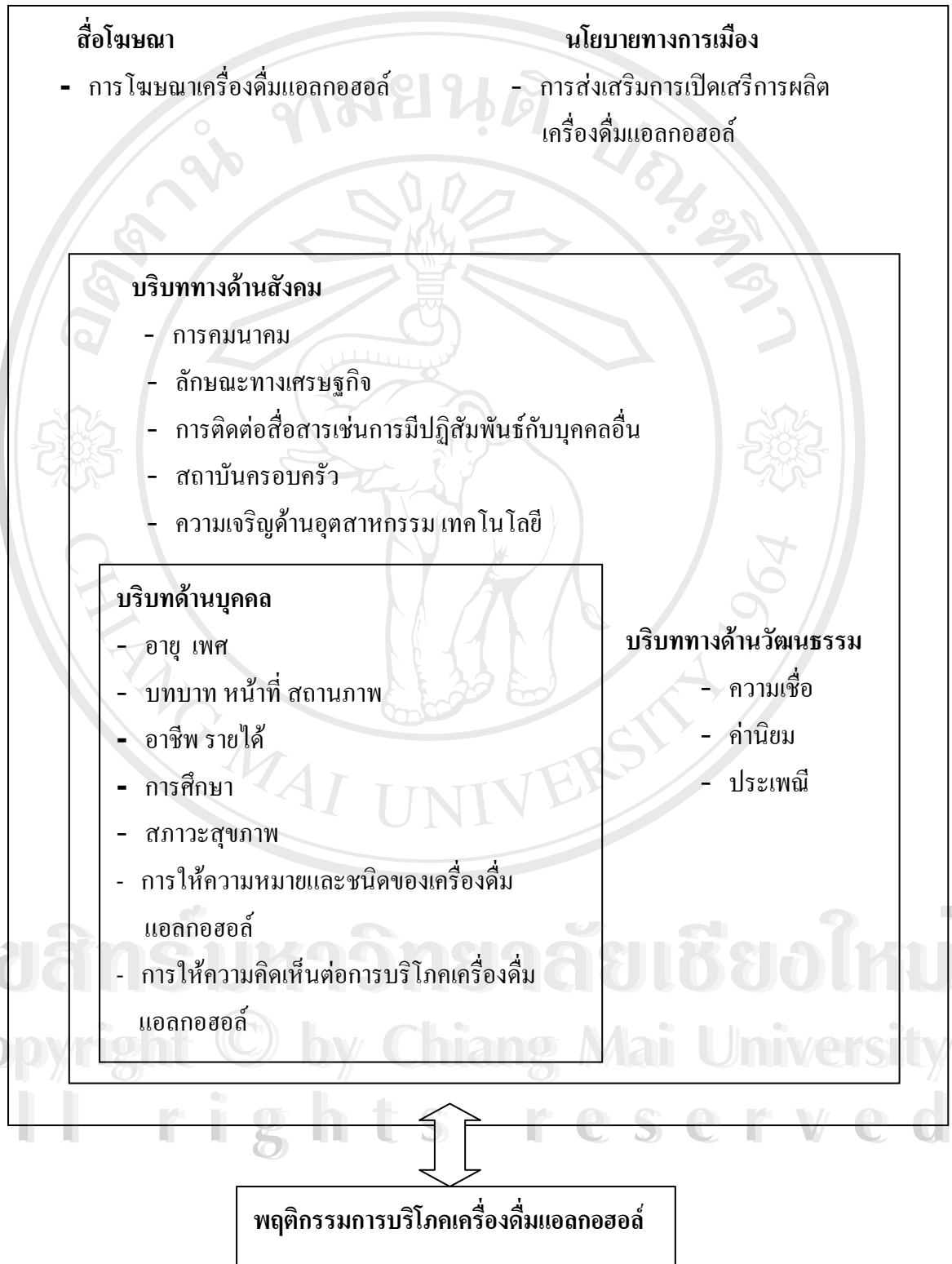
โลกยุคปัจจุบันกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเมื่อเทียบกับโลกยุคเก่า การเปลี่ยนเข้าสู่โลกยุคใหม่เริ่มขึ้นราวร้อยกว่าปีมานี้ โดยเริ่มจากสังคมตะวันตกแล้วแพร่กระจายไปทั่วโลกในปัจจุบันนี้การเปลี่ยนแปลงในโลกปรากฏขึ้นชัดเจนหลายประการ เช่น ประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วขนาดของสังคมต่าง ๆ โดยเฉลี่ยใหญ่ขึ้นมีการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนถาวรและชุมชนเมืองมากขึ้นสังคมมนุษย์มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มากขึ้นมีสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นมากมาย มีผลผลิตทางวัฒนธรรม (เช่น ข่าวสาร ความรู้ และบันเทิง) มากขึ้นผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้นมากทั้งชนิดและปริมาณการจัดระเบียบทางสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้นมีความไม่เท่าเทียมภายในสังคมและระหว่างสังคมเพิ่มขึ้น สังคมที่ทันสมัย (สังคมที่พัฒนาแล้ว) ส่วนใหญ่เป็นสังคมอุตสาหกรรม เพราะระบบอุตสาหกรรมเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ตามมา

เช่น การเติบโตของเมืองระบบตลาดเสรี บางครั้งมีความเข้าใจว่า สังคมทันสมัย ก็คือ สังคมอุตสาหกรรม ประเทศต่าง ๆ ที่ต้องการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย จึงมุ่งพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นประการสำคัญ

นักสังคมวิทยาพบว่าลักษณะของ “คนทันสมัย” ก็เป็นพลเมืองที่รู้ข่าวสารและมีส่วนร่วมทางการเมือง มีความสำนึกว่าตนเองมีความสามารถไม่ตกอยู่ในได้อิทธิพลของประเพณีพร้อมที่จะรับสิ่งใหม่ ใจกว้าง และมีความยืดหยุ่นทางความคิด ในสังคมไทย คนงานในโรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ยังมีความผูกพันกับชนบทและมีการใช้ชีวิตแบบกึ่งชานากิ่งกรรมกร หรือมีฐานะทางชนชั้นที่เรียกว่า “pleasantries” กรรมกรจำนวนไม่น้อยยังกลับบ้านชนบทไปช่วยพ่อแม่ทำนา และกลับไปบวช หรือทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ เป็นประจำคาดว่าวิถีชีวิตแบบนี้จะดำรงต่อไปอีกนานอย่างน้อยในชั่วอายุของกรรมกรหนุ่มสาวรุ่นปัจจุบัน (พวงเพชร สุรัตน์วิกุลและคณะ, 2541)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved